

Van het bestuur

In de rubriek "van het bestuur" ditmaal een bericht van de redactie van "Onder de Loep". Ons aller afdelingsblad kan slechts bestaan bij gratie van de velen die stukjes leveren voor de agenda, verslagen maken van excursies en lezingen en natuurlijk niet te vergeten de gegevens voor cursussen, KNNV senioren en verhalen over flora en fauna. Geweldig dat er nog zovelen zijn die de moeite nemen daar eens goed voor te gaan zitten en interessante en goed leesbare proza opstellen om dit blad te voorzien van de broodnodige informatie. Voor ons en voor u!

In het huidige computertijdperk worden deze verhalen (gelukkig) met een computer samengesteld en per email verzonden aan ondergetekende. Hulde aan diegenen die op "seniore leeftijd" nog de moeite hebben genomen het werken met teksten op een computer aan te leren. Uit de vele verzuchtingen als een en ander vastloopt, het verzenden per email niet lukt, enz. die mij bereiken, blijkt dat dit vaak niet vanzelf gaat. De mensen die het computergebruik al redelijk onder de knie hebben, ontdekken dan meestal snel dat je relatief eenvoudig lettertypen (fonts) kunt wijzigen,

de grootte van de letters kunt variëren, iets vetgedrukt (bold), schuin (italic) kunt maken, enz. Verder: inspringen, tabs gebruiken, spaties gebruiken, kop- en voetteksten, allemaal met als doel de teksten te verfraaien en beter leesbaar te maken.

En daar zit 'm de kneep .....

Als uw redacteur de teksten zou laten, zoals ze worden aangeleverd, zou Onder de Loep bijna onleesbaar worden en in ieder geval uitermate onrustig ogen. Grote letters, kleine letters, vet, schuin, ingesprongen, tabellen, rijtjes, elk in hun eigen lettertype en allemaal door elkaar: vreselijk om te zien (en te lezen).

Graag .... in het vervolg geen zogenaamde opmaak meer bij de teksten. Liefst alles in het gebruikelijke lettertype **arial** met als lettergrootte **10**. Liever niet inspringen, onderstrepen, enz. Gewoon heel platte tekst.

De redactie zorgt voor alle noodzakelijke opmaak, maar wel met dezelfde lettertypen en -grootte.

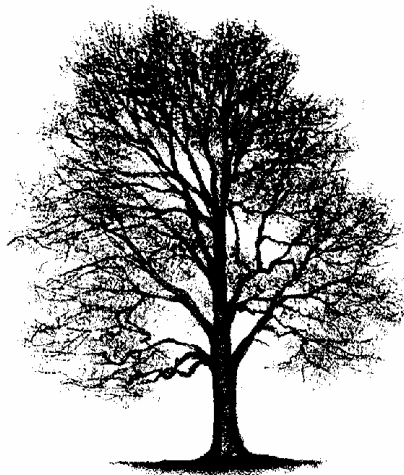
U doet mij er een groot plezier mee!

Maar blijf vooral stukjes insturen!

Joop de Wit

Bentelerheide Rapport

Een of meerdere exemplaren van dit fraai vormgegeven rapport dat de huidige natuurwaarden van de Bentelerheide op indringende wijze weergeeft, in de vorm van een KNNV-veldstudie over meerdere jaren, zijn verkrijgbaar bij Bernard Wanders (voor adres zie colofon). De kosten zijn € 10,- voor KNNV-leden en € 15,- voor niet-leden.

Agenda

Excursies

Het gebruikelijke verzamelpunt is (tenzij anders aangegeven) aan de Boerhaavelaan op het parkeerterrein naast huisnummer 146 (is richting Borsthuis). Ieder wordt vriendelijk verzocht zo veel mogelijk met de auto te komen zodat er genoeg plaatsen zijn voor hen die niet over een auto beschikken.

Lezingen

De gebruikelijke plaats waar lezingen worden gehouden (tenzij anders aangegeven) is het speeltuingebouw "t Lansink" aan de Twijnstraat 6 te Hengelo. Indien er belangstelling is voor "meerijden met anderen" bij een lezing 's avonds: neem even contact op met een van de bestuursleden (zie colofon).

Excursie naar Epe-Heerde

Datum : zondag 18 september 2005
Tijd : 8.30 uur (!)
Thema : Water en Sprengen
Coördinatie : André Bolt

Naar aanleiding van de dialezing van het echtpaar Koopmans op 17 januari met als onderwerp "Water op de Veluwe" zullen we de gast zijn van de afdeling Epe - Heerde.

We zullen kennis maken met enkele sprengen in het gebied rond Epe - Heerde en met de karakteristieke flora die hierbij is te vinden. We bezoeken ook natte heide met kwelbronnen.

Let op het tijdstip van vertrek !
André Bolt

KNNV Gewest Oost

Datum : zaterdag 1 oktober 2005
Zie na "Terugblik".

Excursie: Paddestoelen

Datum : zondag 2 oktober 2005
Plaats : Lonnekerberg
Vertrek : 09.00 uur
Coördinatie : Wytze Boersma

Dit jaar gaan we weer eens naar de Lonnekerberg voor de jaarlijkse paddestoelenexcursie. De Lonnekerberg is een afwisselend gebied op een rijke en vochtige grond. In het verleden zijn we daar al vaker geweest, en steeds met goede resultaten. Of het dit jaar ook zal zijn, is maar de vraag. Aan het gebied zal het niet liggen. We hopen dan ook dat we leuke en mooie paddestoelen zullen tegenkomen.
Wytze

Excursie Vreugderijkerwaard en Duursche waarden

Thema : Vogels
Datum : zaterdag 15 oktober 2005
Tijd : 09.00 uur
Duur : hele dag
Coördinatie : Harry de Jong

We rijden eerst naar de Vreugderijkerwaard bij Zwolle. We parkeren de auto en lopen naar de nieuwe vogelkijkhut aldaar.

De Vreugderijkerwaard is een uiterwaard langs de IJssel, met waardevolle rivierduinen en met zeldzame planten als tripmadam en veldsalie. Parallel aan de rivier is een nevengeul gegraven waardoor het IJsselwater meer ruimte krijgt en de dynamiek in het gebied toeneemt. Bij hoge waterstanden zorgt de nevengeul voor een grotere doorstroomcapaciteit van de IJssel, zodat elders de kans op overstromingen kleiner wordt. Er zijn overgangen met ondiepe paaiplaatsen voor vissen en slikvlakken waar Visdief, Grutto en Waterral

voedsel kunnen vinden. De ligging van de IJssel is vooral voor trekvogels ideaal. Zwanen, Ganzen en steltlopers rusten hier uit in de trekperiode.

De ligging van de IJssel is vooral voor vogels ideaal. De rivier vormt een strook van meer dan honderd kilometer die noord-zuid ligt, precies in de trekrichting van veel vogels

Voordat we de Duursche waarden bezoeken, gaan we onderweg nog even langs de tichelgaten bij Windesheim.

De Tichelgaten zijn ontstaan doordat vroeger klei voor de nabijgelegen steenfabriek werd weggegraven. Van deze fabriek is nog een restant aanwezig, waar vleermuizen een goed onderkomen vinden.

De smalle eilandjes die zijn blijven liggen, vormen een prachtige broedplaats voor ganzen en eenden. Zo zie je hier soms Canadese ganzen vlak naast broedende Grauwe ganzen.

Hier zijn ook 2 vogelkijkhutten te bezoeken, onbekend bij de meeste natuurliefhebbers en moeilijk te vinden. Er moet zo'n 600 meter gelopen worden alvorens we de hut bereiken.

De andere hut ligt iets dichterbij en voert door een (juist in de herfst) prachtige omgeving.

In de Duursche Waarden, tussen Olst en Wijhe langs de IJssel, is in 1989 een nieuwe rivierarm gegraven, een proef in het kader van de realisering van het Plan Ooievaar. Het is bedoeld om het uiterwaardengebied een natuurlijker aanzien te geven.

De Duursche Waarden staan in het groeiseizoen (mei t/m september) meestal één maand onder water. Daarmee is het gebied natter dan de andere uiterwaardgebieden tussen Deventer en Wijhe. Ook begrazing heeft in het gebied invloed. De Schotse hooglanders en de IJslanse ponies houden het gebied open en dragen daarmee bij aan het behoud van de bijzondere planten- en diersoorten in het gebied. De Duursche Waarden worden extensief begraasd. Dat wil zeggen dat er gemiddeld in het zomerseizoen op elke twee hectare één volwassen dier loopt. De bijzondere planten- en diersoorten zijn tussen 1992 en 1996 in het gebied behouden gebleven. Vooral soorten van ruigte (hoger opgaande, vaak soortenrijke vegetatie met bijvoorbeeld Dauwbraam) namen toe. Zangvogels profiteerden het sterkst van het extensieve begrazingsbeheer. Sinds 1989 nam zowel het aantal soorten als het aantal territoria met zo'n 40 % toe. Soorten van ruigte en struweel, zoals Tuinfluiter, Grasmus en Fitis namen ook sterk toe. Ook hier bezoeken we een vogelkijkhut. Stevig schoeisel is aan te raden omdat het pad er naar toe nogal nat kan zijn.

Lezing "Ontwerpen met dieren"

Datum : woensdag 12 oktober 2005

Tijd : 20.00 uur.

Ondertitel : Een beleidsontwikkeling in de Gemeente Hengelo over het inpassen van natuurwaarden in het stedelijk bestel.

Spreker : de heer Ir. P. Bergakker, stadsecoloog te Hengelo.

Tijdens deze zeer bijzondere startavond van ons winterprogramma, neemt de heer Bergakker ons mee in de problematiek tot het ontwikkelen van een duurzaam natuurbestel in het stedelijk gebied van Hengelo. De avond zal zich vooral toespitsen op dieren. Het groene landschap wordt daartoe aangepast aan de behoeften van een aantal indicatorsoorten.

De stad Hengelo is vrij laag gelegen op een kruispunt van 3 beken en heeft tot ca. 1940 vrijwel uitsluitend oog gehad voor de ontwikkeling van economie en transportfaciliteiten. Daarbij gingen niet alleen belangrijke natuurwaarden, doch ook het woongenot van vele stedelingen verloren, bewust of onbewust. Dit laatste ten dele door vervuiling en slecht beheersbare wateroverlast. Gekozen werd voor een oplossing de leefbaarheid te verbeteren door systematisch opgezette ecologische structuren op te bouwen, waarin zowel mensen als dieren zich thuis zouden voelen en overlast werd voorkomen. Daartoe werden uitvoerig de behoeften en

tolerantiegrenzen van de gekozen indicatorsoorten vastgesteld op de gebieden van ruimte, onderlinge verbanden, begroeiing, voedsel, overlevingskansen en verbindingen met andere populaties. Zo werd een ecologisch leefbare "stadsnatuur" ontworpen met Hengelo als een aangenaam leefgebied voor haar bewoners en ca. 200 diersoorten. Motto: *"Hoe voelbaarder de natuur, des te leefbaarder de stad"*. Wij zijn de heer Bergakker zeer erkentelijk voor zijn bereidheid ons te laten meekijken in deze ontwikkelingen en hopen op een brede belangstelling voor dit unieke onderwerp.

Excursie Witte Veen

Thema : slotexcursie

Datum : zaterdag 29 oktober 2005

Tijd : vertrek 09.00 uur (terug omstreeks 14.00 uur)

Coördinatie : Bert Oude Egbrink

Op de laatste excursie van dit seizoen zullen wij een rondwandeling door het Witte Veen maken. Het is de bedoeling na afloop van de excursie "Kaffee und Kuchen" bij de net over de grens gelegen Haarmühle te nuttigen.

Bert Oude Egbrink

Lezing : Onze stadsflora

Datum : donderdag 17 november 2005.

Tijd : 20.00 uur.

Spreker : Jan Zwienenberg

Het is bekend dat onze secretaris, Jan Zwienenberg, op zijn dagelijkse weg door de stad eigenlijk voortdurend op excursie is en daarbij zijn zintuigen goed gebruikt! Hij neemt ons deze avond dan ook graag mee op zijn privé- tochten.

Bij steden denken we vooral aan mensen, gebouwen en wegen. Toch blijken onze steden bij nader inzien een veel rijkere fauna en flora te herbergen dan vaak wordt gedacht.

De fauna (en vooral de vogels) zijn vaak al goed in kaart gebracht. Voor de flora geldt dit in veel mindere mate. Een belangrijke reden hiervoor is dat de meeste floristen dit geen interessante gebieden vinden.

Jan heeft de laatste jaren ondervonden dat dit een geweldig vooroordeel is. Het stedelijk bestel blijkt bij nader inzien toch zeer gevarieerd te zijn en biedt daardoor aan veel soorten leefruimte. Verspreid over Hengelo vind je al snel een paar honderd soorten!

Tijdens de lezing zal een flink aantal hiervan de revue passeren en worden getoond. Bijzondere aandacht is er voor de nieuwe soorten (neofyten), die zich de afgelopen jaren ook in Hengelo hebben gevestigd. Deze nieuwe soorten roepen ook vragen op: "Hoe komen ze hier?" en "welk effect hebben zij op andere planten en welke betekenis hebben zij voor bijvoorbeeld insecten?"

Al met al voor iedereen een gelegenheid om meer te weten en te begrijpen van de natuur rond je eigen huis en straat!

Lezing : Natuur en cultuur in de Gevennen

Datum : donderdag 8 december 2005.
Tijd : 20.00 uur.
Spreeker : Dinie en Wouter van den Bosch

Tussen Sinterklaas en Kerstmis is er nog even de gelegenheid om met Dinie en Wouter van den Bosch een Franse avond te beleven met als onderwerp:

Sinds hun eerste kennismaking met dit gebied in 1985, heeft zich van de inleiders een soort verslaving meester gemaakt. Een soort liefde op het eerste gezicht. In het "bereikbare" West-Europa zijn er nog nauwelijks gebieden te vinden waar natuur

nog zo onbedorven is als hier. Het gebied is omhooggestuwd in een late fase van de Alpiene plooiing, zo'n 3 miljoen jaar geleden. Het is toen sterk geplooid en nog nauwelijks versleten. Dat maakt het reliëf grillig en moeilijk toegankelijk voor verkeer. De ontdekking van een rijk kolengebied bij Alès heeft gezorgd voor een eerste behoefte aan transport en geleid tot een uiterst moeizaam aangelegd spoorwegnet na 1840. In 1878 heeft een Engelsman, Stephenson er een ezeltocht gemaakt en daarover gepubliceerd.

Tot twee maal toe hebben natuurcatastrofes geleid tot een vrijwel complete ontvolking, waarna een groot deel van het gebied tot Parc National werd verklaard. Hierdoor is heel langzaam weer enige ontwikkeling ontstaan. Natuur en cultuur zullen dus deze avond Uw deel worden, waarbij verrassingselementen niet zijn uit te sluiten. Passend in deze tijd.

Terugblik

Excursie Zwillbrock en Ellewycerveld

Datum : 8 mei 2005
Deelnemers : 5
Leiding : Bernard Wanders

De slechte weersvoorspelling, waardoor velen thuisbleven, was niet onterecht. Toch zijn we, dankzij de vijf mooie grote vogelkijkhutten die op de route lagen, droog teruggekomen. Tussen de buien door scheen het voorjaarszonnetje heerlijk. De meeste vogels waren dan ook flink actief. Voordat we bij de eerste hut waren hadden Zwartkop, Tuinfluiter en Boompieper zich al laten horen of zien. Beide verwachte Flamingosoorten, *Phoenicopterus roseus* en *Ph. chilensis* of Chileense Flamingo waren te zien en vormen er inmiddels een aanzienlijke en groeiende kolonie. De twee zijn makkelijk te onderscheiden door het verschil in kleur van poten en snavel die bij de "gewone" Flamingo duidelijk meer roze zijn. Ook zagen we bij de eerste hut een paartje Geoorde Fuuten, zodat de dag toen al niet meer stuk kon. De Talingen hadden een dag vrij en werden niet gespot. Wel zwommen er wat Kuifeendjes, Slobeenden en Grauwe Ganzen. We hebben ons best gedaan om tussen alle krijsende Kokmeeuwen de Zwartkopmeeuw te onderscheiden maar helaas zonder resultaat. Onderweg hoorden we de

Koekoek en Wielewaal meerdere malen roepen. De hut op het Ellewycerveld bood

bescherming aan een Witte Kwikstaartnest, compleet met eieren en jongen.

Pa en ma Kwik vlogen zenuwachtig heen en weer met een snavel vol vliegjes, hopend dat we snel weer weg zouden gaan. Deze hut staat zeer strategisch en telt meerdere verdiepingen. Van hieruit zagen we enkele Brandganzen, Grauwe Ganzen, Nijlganzen en Knobbelzwanen. In de verte stond een eenzame Ree aan een bosrand. Grutto, Tureluur, Kievit en Wulp waren er ook. Verder zagen we rondom de hut en het paadje ernaartoe Kneutjes, Geelgorzen en een koppel Patrijzen. De Kiekendieven hadden helaas elders een klus. Na de wandeling hebben we kort het Biologische station bezocht. De tentoonstelling lieten we schieten. Het was al vrij laat en er werd entree gevaagd. Wel zijn er in het winkeltje leuke boekjes en folders te verkrijgen. Bij de parkeerplaats staat ook nog een oud Barok kerkje dat vrij te bezichtigen is. Leuke excursie dus, ondanks al het hemelwater. Wouter Wanders

IJsseldal excursie, bij Cortenoever

Datum : zondag 12 juni 2005
Aantal : 4 personen

Zoals vaker kwam deze keer de weersverwachting weer niet uit. Regenbuien en lage temperatuur was ons in het vooruitzicht gesteld. De regenbuien kwamen pas s'avonds en s'nacht en met de lage temperatuur viel het best mee. De zon liet zich zelfs af en toe zien. Dus weer geen reden om thuis te

blijven. De excursie ging naar Cortenoever in de uiterwaarden tussen Zutphen en Brummen. Het is met recht een uniek gebied dat botanisch hoog staat aangeschreven. (mogelijk wel in de top tien)

Na een klein uurtje rijden, met de auto vanuit Hengelo ben je in het gebied. In het IJsseldal word je al begroet door rode en blauwe bloemen van, respectievelijk de Grote klaproos en de Veldsalie. Omdat alle excursiedelnemers voorkeur hebben voor de wilde flora werden deze dan ook uitgebreid bekeken. Over de uitgezette route door Staatsbosbeheer, van ca 4 km hebben wij bijna 5 uur gedaan. Alles hebben we dan ook goed bekeken.

Op de oude dijk langs de weg, die vol staat met verschillende klaversoorten en Gr. Ratelaar vonden we een aantal bremrapen. (vermoedelijk, gezien de paarse stamper een Klavervreter) In de berm stond twee soorten wolfsmelk, de Heksenwolfsmelk en de Cipreswolfsmelk), maar ook Gewone kruisdistel. (een plant van het riviereengebied)

Hierna door een ruige weide, die begraasd werd door wat jong vee en een paar Belgische knollen. Ook hier stond weer de Gewone kruisdistel. Deze weide werd omzoomd door een haag van: Meidoorn, Sleedoorn, Rode kornoelje, Wegendoorn en Rozen en Bramen. De rupsen van de Stippelmot hadden zich tegoe gedaan aan de bladeren van de Meidoorn en de Sleedoorn.

Op een ruig gedeelte met Grote brandnetel, Ridder-, Krul-, Berm- en Hartvormige zuring groeide Groot warkruid.(Dit nemen we aan omdat het warkruid op de Grote brandnetel zat).

Hierna door een paar hooilandjes met Glashaver en Goudhaver. Ten slotte kwamen in een hooiland, dat vorig jaar volstond met Bremraap, maar dit jaar nog maar enkelen. Wel vonden we Knol-boterbloem en Sterzegge. In een ander hooiland vonden we aardig wat Kleine Bevernel, met zijn karakteristieke blad.

Na de lunch op een bruggetje hebben we de wandeling voort gezet door het hooiland. Als je de verschillende hooilanden bekijkt, vallen de verschillen in voedselrijkheid op. De ene heeft veel meer klaver en Gr ratelaar dan de ander. In een

poel vonden we Lidsteng en Fijne watterranonkel en een kranwier, vermoedelijk Gewone kranwier (Chara vulgaris). Hierna kwamen we bij een andere topper van het gebied, een akker die ingezaaid is met winterrogge met een zeer rijke ondergroei van bijzondere akkeronkruiden. Het Groot Spiegelklokje lacht je toe. Verder stond er Grote klaproos, Gewone veldsla, Aardaker, Smalle en Ringel wikke. En Grote Leeuwenklauw. En dit alles van de weg waarneembaar. Zo'n akker tref je toch maar zeer zelden in Nederland aan.

Hierna zijn we rustig naar de auto gegaan. Een lijst met waarnemingen, met de belangrijkste waarnemingen is bijgevoegd. Hiermede krijg je een goede indruk van een bijzondere excursie.

Wytze

Excursie Boekelerhof

Datum : 19 juni 2005

Deelnemers : 4

Thema : Natuurbeleving en bijzondere flora

Het weer liet zich van z'n beste kant zien toen we op de Boekelerbrug bij elkaar kwamen, helaas met een klein gezelschap. De Boekelerhof is een bij insiders bekende groeiplaats van de Zwarte rapunzel. We vonden een aantal exemplaren in de bermen van de Boekelerhofweg en bij de Boekelerbeek. Helaas alle uitgebloeid. Wel in bloei o.a.: Helmkruid, Nagelkruid, Adderwortel. Op de weg terug langs de Haaksbergerstraat, waar deze de A 35 kruist, afgestapt om een blik te slaan op de uitbundig bloeiende orchissen die binnen de "klaverbladen" van de afritten van de snelweg bij honderden hun opvallende bloeiaren boven het gras uitsteken. Het is voornamelijk de Rietorchis die zich op deze vreemde plaats heeft gevestigd. Aan de zuidelijke kant van de Haaksbergerstraat loopt het fietspad direct langs de groeiplaats die dan ook onbelemmerd kan worden betreden. De bodem is hier ongelijk en ten dele vochtig met o.a. Kleine en Witte klaver, Biggenkruid, Echte koekoeksbloem, Kleine zonnedauw en Dopheide. Het is aan te bevelen om in de nazomer hier nog eens te speuren naar nog andere planten van natte heide. Aan de andere zijde is de groeiplaats door autowegen ingesloten en in principe niet bereikbaar. De bodem is hier droger en het gras hoog opgeschoten, maar de forse (ongevlekte) Rietorchis komt erbovenuit net als de vele Margrieten. De aantal exemplaren van de Rietorchis groeit nog steeds. We vonden overigens ook enkele gevlekte orchissen. Welke ?

Ik heb contact gehad met Rijkswaterstaat met de aanbeveling de betreffende stukken niet te vroeg te maaien. In een schriftelijke reactie deelde RWS mee dat met de onderaannemer is afgesproken het maaien enige tijd uit te stellen.

Mede door de uitbundige bloei van de orchissen een geslaagde excursie.

Gerrit van Zalk

Excursie Haaksbergerveen

Datum : Zaterdag 2 juli 2005
Deelnemers : 10
Thema : Natuurbeleving
Coördinatie : Harry de Jong

Bij iets bewolkt weer en een temperatuur van 18 graden vertrokken we met 10 deelnemers vanaf de parkeerplaats aan het einde van de Wennewickeweg.

We volgden hier de blauwe route. Deze route voert ons gedeeltelijk over smalle dijkjes met prachtig begroeide kanten. Zodra de zon scheen waren hier vele vlinders te zien, waaronder Kleine Vuurvlinder, de verschillende Dikkopjes en Blauwtjes en de vele Koevinkjes en Bruine Zandoogjes. Hier vonden we ook de rups van de Rietvink of Drinker, een nachtvlindersoort. De rups wordt in de nazomer geboren en is na overwintering, het volgende jaar juni/juli volgroeid. Ons exemplaar was zo groot als een flinke pink. De rups drinkt van dauwdruppels wat hem zijn tweede naam Drinker bezorgde.

Aan planten vonden we onder meer: Klein blaasjeskruid, Ronde zonnedauw, Witte snavelbies, Lavendelheide, Waterpostelein en Koningsvaren. Ook zagen we in de rietberm een bijna uitgebloeid exemplaar van de Rietorchis.

Terwijl we zaten te kijken naar een Muskusrat die vlak onder de kant langs zwom, zagen een zonnende Adder, liggend op een takkenhoop midden in het water. Hij bleef stil liggen zodat we hem goed konden bekijken. Pas toen we een hand naar hem uitstaken, kwam hij in beweging en verdween hij in een berkenstruikje. De plaats waar we de Adder aantroffen was omgeven door water, zodat hij hier alleen zwemmend terecht kon zijn gekomen. Dat is niet ongewoon voor een Adder die graag bij onraad direct het water in kan vluchten.

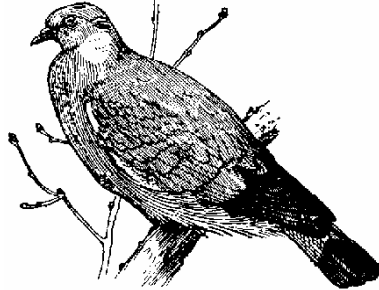
Een eind verderop het pad vonden we flinke hoop, zwartachtige en trillerige massa. Het bleken darmen te zijn, overblijfsel van een prooi van de Bruine kiekendief die in dit gedeelte zijn territorium heeft. Het bleek om een konijn te gaan omdat wat verderop nog wat konijnresten werden aangetroffen. Ook hoorden we de Wielewaal roepen. Een achterblijvend groepje (plantenmensen dus) heeft zowel mannetje als vrouwtje goed kunnen bekijken, zittend in een dode berk.

Op het eind hebben we de blauwe route verlaten en zijn via het 'planken pad' langs de Kokmeeuwen kolonie gewandeld.

Er broeden hier ongeveer 40 broedparen Kokmeeuw. Van hieruit terug naar de auto, langs een recent gegraven plas waar nog een tiental Kieviten foerageerden.

Aan vogelsoorten noteerden we 41 stuks.
Harry de Jong

Blauwe reiger, Boerenzwaluw, Bonte vliegenvanger, Boompieper, Bosrietzanger, Bruine kiekendief, Buizerd, Fitis, Gaai, Geelgors, Gierzwaluw, Goudvink, Grasmus, Grauwe gans, Grote bonte specht, Holenduif, Houtduif, Huiszwaluw, Kievit, Kleine karekiet, Kneu, Koekoek, Kokmeeuw, Koolmees, Kuifeend, Merel, Pimpelmees, Rietgors, Roodborsttapuit, Scholekster, Sperwer, Spreeuw, Tjiftjaf, Vink, Watersnip, Wielewaal, Wilde eend, Winterkoning, Zanglijster, Zwarte kraai, Zwartkop.

Excursie Buurserzand

Datum : 24 juli 2005
Deelnemers : 6
Leiding : Bert Oude Egbrink
Weer : droog met opklaringen, ca. 20 graden

Het Buurserzand staat bekend om haar fraaie uitgestrekte natte dopheidevegetaties. We hebben op het eerste deel van de excursie naar de planten en dagvlinders gekeken die typisch zijn voor dit biotoop. Zo hebben we onder meer Beenbreek, Veenbies, Witte en Bruine snavelbies en het Heideblauwtje gezien. De meest bijzonder waarneming waren de blauwe Klokjesgentianen en het Gentiaanblauwtje. Op verschillende plekken hebben we Klokjesgentianen met eitjes van genoemde vlinder gezien, ook in het door Hereford runderen begraasde deel. Het tweede deel van de excursie liep langs het Rietschot, een voormalig landbouwgebied dat kort geleden tot natuurgebied omgevormd is. Het gebied moet zich ontwikkelen tot een nat heidegebied met een ven. Hiervoor is in de afgelopen winter de oorspronkelijk aanwezig bouwvoor afgegraven en afgevoerd. Het gebied is aantrekkelijk voor vogels. Zo heeft er afgelopen voorjaar een paartje Kluten gebroed waarvan het nest helaas verstoord is. Doordat ons bezoek in de zomer viel, waren de broedvogels en doortrekkers inmiddels vertrokken. Wel waren er nog Kievit, Tureluur, Kokmeeuw, Nijlgans, Aalscholver en Fuut aanwezig. Bij het uitkijkpunt hebben we genoten van Kneutjes en een familie Roodborsttapuiten.
Bert Oude Egbrink

KNNV Gewest Oost

Het Gewest organiseert op **zaterdag 1 oktober 2005** een studiedag met als onderwerp

Korstmossen en het milieu

De deelnemers maken kennis met deze interessante organismen, zowel in theorie als ook praktisch. De dag staat onder leiding van Rudi Zielman, die op dit terrein deskundigheid heeft. De dag wordt gehouden in 'Zalen Café De Buren', vroeger bekend onder de naam Hulscher, in Boekelo, Beckumerstraat 2, 7548 BG Boekelo. De deelnemersbijdrage in de kosten is bepaald op € 10, waarvoor u o.m. een onderzoekpakket krijgt. Het is te voldoen aan het begin van de studiedag. Hiervoor wordt u verder het volgende programma geboden:

Dagprogramma:

10.30 – 10.45	Ontvangst met koffie
10.45 – 11.30	Lezing 'Korstmossen en het milieu'
11.30 – 12.30	Praktisch oefenen in het thuisbrengen van korstmossen in soortengroepen
12.30 – 13.30	Lunch
13.30 – 15.30	Veldwerk op locatie (eigen vervoer)
15.30 – 16.30	Met thee de waarnemingen uitwerken en nabespreken
16.30 – 16.45	Afsluiting

Indien u in het bezit bent van de 'Veldgids Korstmossen'_uitgave KNNV deze graag meenemen , ook een goede loop verdient aanbeveling.

U dient zich vooraf aan te melden bij de secretaris. van het gewest: schriftelijk: Helprich Fockens, Sibculobrink 8, 7544 AB ENSCHEDE of telefonisch 053-4680224 of 06-20400412. Wilt u bij uw aanmelding naast uw adres ook uw telefoonnummer opgeven?

KNNV / senioren

Het programma voor het komende najaar luidt als volgt:

14 september 2005	André Bolt komt met een KNNV-ige verrassing met veel flora.
12 oktober 2005	Jan Zwieneberg heeft zich de laatste jaren gespecialiseerd in zaden en zaadverspreiding. Hij houdt hier een lezing over met dia's.
9 november 2005	Jo van Urk is nog lang niet klaar met haar zoeken van componisten die vogelgeluiden in hun composities verwerkt hebben. Wordt een heerlijke muziekmiddag.
14 december 2005	Dialezing over een KNNV/excursie naar het Boheemse Woud Sumava Tjsechi. De bossen hier in het zuiden, zijn nog redelijk gezond. Behoren tot de laatste vérgaand in tact gebleven bosgebieden van Europa met zeldzame planten en een bijzonder dierenbestand.

En dit alles nog steeds in Het Woolde, telkens 2e Woensdag van de maand, beginnend om 14.30 uur en eindigend om ca. 17.00 uur.
Wil en Andries Vermeulen.

Verslag Buurse

't Seizoen begon voor ons met een uitje naar Buurse. Om goed half drie werden we opgehaald door een busje van het Woolde. De chauffeur, een vrijwilliger, was zeer behulpzaam bij het in- en uitstappen en in en uitladen van 2 rollators. Via Enschede gingen we richting Buurse, waar we omstreeks half vier neerstreken op het terras van

"de hoge Esch", een kaasboerderij. En wonder boven wonder kwam op dat moment de zon te voorschijn. Na wat gedronken hebben, stond de huifkar klaar, waarmee we een uurtje door Buurses dreven werden gereden langs allerlei voor ons toch wel bekende plekken. Hoeveel excursies hebben we hier in het verleden gehad? Daarna weer naar het terras, nog wat gedronken en pannenkoeken gegeten. Al die tijd liet het weer zich van zijn beste

kant zien. We hebben genoten van de leuke (en soms ook zeer hobbelige) weggetjes met nog heel veel kleurigs in de berm. Een paar van ons bezochten het winkeltje nog even en om zeven uur

stond het busje weer klaar, zodat we tegen kwart voor acht bij "Het Woolde" waren. Een tochtje, voor herhaling vatbaar.
Ineke Wolsink

KNNV / lezingen

KNNV, wat willen en kunnen we bereiken?

In 2004 heb ik de organisatie van onze winteravondprogramma's van Maggie Verdriet overgenomen en ik wil proberen met deze avonden een breed patroon van natuurkennis, -beleving en –bescherming over te brengen. Soms leidt dit tot aansluiting op een excursie, maar vaker brengt het ons gedachtepatroon op een breder aspect van natuur in zijn vele verschijningsvormen en daarmee tot een verrijking van de geest.

Voor mijzelf heb ik daarbij een definitie bedacht voor de biologische verscheidenheid in een gebied. Die luidt: "De biologische verscheidenheid van een gebied wordt bepaald door de geologische omstandigheden, het klimaat en wat de mens daarbij toelaat aan natuurlijke verscheidenheid". Helaas is dus de mens in hoge mate bepalend voor die verscheidenheid. Maar dit houdt naast negatieve, ook positieve aspecten in. Immers, het grote aantal al dan niet natuurlijke landschapstypen, elk met een eigen biologische verscheidenheid, brengt in ons land een belangrijke natuurvariatie met zich mee. Die echter door de plaatselijk ongezonde mensdichtheid wel onder druk staat. En daarmee per definitie instabiel is: soorten verdwijnen en verschijnen. Daarom heeft de KNNV, naast natuurkennis en -beleving ook **natuurbescherming** tot doel verheven. De eerst twee doelstellingen bereiken we vooral tijdens onze excursies en cursussen. Natuurbescherming is een lastiger probleem. We hebben niet de macht en de

middelen om zelf hierin bepalend op te treden. Maar met onze kennis van de eerste twee doelstellingen, plus de bereidheid derden bij onze doelstellingen in te schakelen, hebben wij als afdeling kans gezien een fantastisch rapport over de natuur- en historische waarden van de Bentelerheide te maken en dat toe te spelen aan de politiek verantwoordelijken. Een operatie, waar we met elkaar trots op mogen zijn. Want dit is de wijze waarop wij twee doelstellingen tot een derde kunnen laten uitgroeien! En daarmee weer een factor van betekenis wordt in de natuurbescherming. Die bescherming vereist sterke argumenten in de niet aflatende strijd tegen onbeheerste groei en economie als enig zaligmakende waarden.

Als afdeling zijn wij maar een beperkte groep, waarvan niet mag worden verwacht dat wij alle wijsheden in pacht hebben. Ik zie het dan ook als mijn taak het winterprogramma zodanig in te richten dat het in de breedte een uitbreiding geeft van gedachten over natuur en daarmee tot een verrijking van onze eigen geest. Dat houdt dus een variatie van onderwerpen in, waarbij een grote diepgang niet altijd nodig is, maar wel de waarden die worden belicht. Avonden die ons in staat stellen over onderwerpen de discussiëren onder het genot van warmte en een kop koffie. In een gezellige atmosfeer van natuurliefhebbers onder elkaar. Avonden kortom, waarvan je meer mee naar huis neemt dan van een meestal nogal knullig TV programma.

Wij houden onze avonden in een prettig klein zaaltje aan de Twijnstaat. In het centrum dus. En we zouden het prettig vinden als meer leden onze avonden zouden bezoeken. Het is letterlijk een stap, maar ik verzeker U dat U er geen spijt van zult hebben. Bent U niet in staat om zelfstandig de

Twijnstraat te bereiken, aarzel dan niet om een van de andere leden te vragen U mee te nemen. Ik nodig U graag uit voor het met elkaar beleven van een fantastisch winterprogramma 2005/2006!
Wouter van den Bosch

Waterranonkel

Verschillen en overkomsten tussen Fijne - en Stijve waterranonkel (*Ranunculus aquatilis* en *R. circinatus*)

N.a.v. een vondst tijdens de excursie naar Cortenoever bij Zutphen is er wat discussie over of we te maken hadden met een Fijne- of een Stijve waterranonkel. Deze twee soorten lijken veel op elkaar en komen, althans langs de IJssel in vrijwel identiek gebied voor. Er wordt dan wel eens een Fijne waterranonkel voor een Stijve aangezien. Dit komt vooral voor als de Fijne waterranonkel geen drijvende bladeren heeft.

Citaat uit de, Atlas van de Flora van Oost – Gelderland: Zo nam het aantal vondsten bij Doetinchem en Varsseveld na 1950 sterk toe. Mogelijk is de oorzaak van deze vooruitgang een verkeerde determinatie: Stijve waterranonkel kan veel lijken op de Fijne waterranonkel, die regelmatig geen drijvende bladeren vormt. Gedurende het onderzoek is vooral *R. aquatilis* in plaats van Stijve

waterranonkel in deze omgeving aangetroffen. Recent is Stijve waterranonkel iets algemener geworden.

De foutieve determinatie kan m.i. verklaard worden doordat men te snel een conclusie trekt doordat de ondergedoken bladeren, bij het uit het water halen van de plant stijf uitgespreid blijven. Men denkt dan te snel dat ze te maken hebben met de Stijve waterranonkel. De conclusie kan bevestigd worden doordat de plant geen drijvende bladen bezit. Men vergeet dan te kijken of de ondergedoken bladeren dan in één vlak staan, bij de Stijve waterranonkel, of dat ze min of meer half-bolvormig zijn, bij de Fijne waterranonkel.

De Fijne waterranonkel wordt onderverdeeld in twee variëteiten nl: var. *aquatilis* en var. *diffusus*.

In de onderstaande tabel zijn verschillen en overeenkomsten van beide soorten, met de variëteiten weergegeven.

▲ kenmerk	Fijne waterranonkel		Stijve waterranonkel
	<i>R. aquatilis</i>		<i>R. circinatus</i>
	<i>var. aquatilis</i>	<i>var. diffusus</i>	
Ondergedoken bladeren	talrijk, half bolvormig.		talrijk, half rond in één vlak, loodrecht op de stengel staand.
Drijvende bladeren	enige	geen	geen
“overgangsbaderen”	meestal aanwezig	zelden aanwezig	
grote van de kroonbladen	5- 10 mm	3 ½ - 6 mm	4 – 9 mm
kroonbladen	elkaar overlappend	elkaar niet overlappend	elkaar overlappend
honinggroef	meestal rond	halvemaanvormig	halvemaanvormig
Bloembodem	behaard		behaard
Onrijpe vruchten	behaard		behaard
Rijpe vruchten	kaal		kaal
zeldzaamheid	Plaatselijk vrij algemeen		Vrij alg. in L, N, F en R, elders zeldzaam.
standplaats	In ondiep stilstaand of zwak stromend, meestal vrij voedselrijk, zoet of zwak brak water. Meestal aan de rand in kleiputten en doorbraakkolken		In stilstaand of zwak stromend, meer of minder voedselrijk, ondiep tot vrij diep water. Meestal in het midden van kleiputten en doorbraakkolken.

Met opmaak: Lettertype: (Standaard) Arial, 10 pt, Vet

Geraadpleegde literatuur:

- Heukels' FLORA van Nederland, 22^e druk, R. van der Meijden
- Nederlandse oecologische FLORA, deel 1, E.J. Weeda e.a.
- Atlas van de Flora van Oost –Gelderland, Benno te Linde en Louis-Jan van den Berg.

- Flora van België, Het Groothertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden, J.E. de Langhe, e.a.

Wytze

**Waargenomen planten tijdens de excursie van 12 juni 2005 in Cortenoever, IJsseldal
tussen Zutphen en Brummen**

NR	Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	
0027	<i>Alisma lanceolatum</i>	Slanke waterweegbree	X
0165	<i>Anisantha sterilis</i>	IJle dravik	X
0074	<i>Aphanes arvensis</i>	Grote leeuwenklauw	X
0089	<i>Arenaria serpyllifolia</i> s.s.	Gewone zandmuur	X
0096	<i>Arrhenatherum elatius</i>	Glanshaver	X
2337	<i>Bromus hordeaceus</i>	Zachte dravik s.l.	X
0167	<i>Bryonia dioica</i>	Heggenrank	X
0208	<i>Carduus crispus</i>	Kruldistel	X
0228	<i>Carex echinata</i>	Sterzegge	X
0245	<i>Carex otrubae</i>	Valse voszegge	X
0279	<i>Centaurea cyanus</i>	Korenbloem	X
0292	<i>Cerastium arvense</i>	Akkerhoornbloem	X
0303	<i>Chaerophyllum temulum</i>	Dolle kervel	X
0336	<i>Cirsium vulgare</i>	Speerdistel	X
0350	<i>Convolvulus arvensis</i>	Akkerwinde	X
5046	<i>Cornus alba</i>	Witte kornoelje	X
0380	<i>Cuscuta europaea</i>	Groot warkruid	X
0437	<i>Eleocharis palustris</i>	Gewone waterbies	X
0485	<i>Eryngium campestre</i>	Echte kruisdistel	X
0493	<i>Euphorbia cyparissias</i>	Cipreswolfsmelk	X
2388	<i>Euphorbia esula</i> ssp. <i>esula</i>	Heksenmelk	X
0495	<i>Euphorbia helioscopia</i>	Kroontjeskruid	X
0970	<i>Fallopia convolvulus</i>	Zwaluw tong	X
0556	<i>Galium uliginosum</i>	Ruw walstro	X
0557	<i>Galium verum</i>	Geel walstro	X
0570	<i>Geranium dissectum</i>	Slipbladige ooievaarsbek	X
0630	<i>Hippuris vulgaris</i>	Lidsteng	X
0699	<i>Lactuca serriola</i>	Kompassla	X
0700	<i>Lamium album</i>	Witte dovenetel	X
0715	<i>Lathyrus pratensis</i>	Veldlathyrus	X
0717	<i>Lathyrus tuberosus</i>	Aardaker	X
0721	<i>Legousia speculum-vereris</i>	Groot spiegelklokje	X
0727	<i>Leontodon saxatilis</i>	Kleine leeuwentand	X
0733	<i>Lepidium ruderales</i>	Steenkruidkers	X
0761	<i>Lotus corniculatus</i> var. <i>corniculatus</i>	Gewone rolklaver s.s.	X
0763	<i>Lotus pedunculatus</i>	Moerasrolklaver	X
0780	<i>Lycopus europaeus</i>	Wolfspoot	X
0782	<i>Lysimachia nummularia</i>	Penningkruid	X
0796	<i>Matricaria discoidea</i>	Schijfkamille	X
0799	<i>Medicago lupulina</i>	Hopklaver	X
0820	<i>Mentha * verticillata</i>	Kransmunt	X
0813	<i>Mentha aquatica</i>	Watermunt	X
0814	<i>Mentha arvensis</i>	Akkermunt	X
0509	<i>Odontites vernus</i> ssp. <i>serotinus</i>	Rode ogentroost	X
0901	<i>Orobancha minor</i>	Klavervreter	?
0941	<i>Pimpinella saxifraga</i>	Kleine bevernel	X
0945	<i>Plantago major</i> ssp. <i>intermedia</i>	Getande weegbree	X

0949	<i>Plantago media</i>	Ruige weegbree	X
0958	<i>Poa pratensis</i>	Veldbeemdgras	X
1029	<i>Pulicaria dysenterica</i>	Heelblaadjes	X
1040	<i>Ranunculus acris</i>	Scherpe boterbloem	X
1045	<i>Ranunculus bulbosus</i>	Knolboterbloem	X
1041	<i>Ranunculus aquatilis</i>	Fijne waterranonkel	X
1056	<i>Ranunculus repens</i>	Kruipende boterbloem	X
1058	<i>Ranunculus sceleratus</i>	Blaartrekkende boterbloem	X
1062	<i>Reseda lutea</i>	Wilde reseda	X
1064	<i>Rhamnus cathartica</i>	Wegedoorn	X
1066	<i>Rhinanthus angustifolius</i>	Grote ratelaar	X
1074	<i>Rorippa amphibia</i>	Gele waterkers	X
1075	<i>Rorippa austriaca</i>	Oostenrijkse kers	X
1643	<i>Rosa canina</i>	Hondsroos	X
1095	<i>Rumex * pratensis</i>	Bermzuring	X
1098	<i>Rumex crispus</i>	Krulzuring	X
1106	<i>Rumex thysiflorus</i>	Geoorde zuring	X
1128	<i>Salvia pratensis</i>	Veldsalie	X
2290	<i>Senecio jacobaea</i>	Jakobskruiskruid s.l.	X
0805	<i>Silene latifolia</i>	Avondkoekoeksbloem	X
1224	<i>Sonchus asper</i>	Gekroesde melkdistel	X
1953	<i>Thalictrum minus</i>	Kleine ruit	X
2418	<i>Tragopogon pratensis ssp.pratensis</i>	Gele morgenster s.s	X
1299	<i>Trifolium dubium</i>	Kleine klaver	X
1305	<i>Trifolium pratense</i>	Rode klaver	X
1312	<i>Trisetum flavescens</i>	Goudhaver	X
1336	<i>Valerianella locusta</i>	Gewone veldsla	X
1350	<i>Veronica catenata</i>	Rode waterereprijs	X
1351	<i>Veronica chamaedrys</i>	Gewone ereprijs	X
1367	<i>Viburnum opulus</i>	Gelderse roos	X
1370	<i>Vicia hirsuta</i>	Ringelwikke	X
1378	<i>Viola arvensis</i>	Akkerviooltje	X
	totaal aantal plantensoorten		79

Kranswier

<i>Chara vulgaris</i>	Gewoon kranswier	?
-----------------------	------------------	---

X= waarnomen

?= niet met zekerheid vastgesteld

